

Heidingsfeldský haléř Karla IV., nebo uherský denár Václava III.?

Pavel Gregor – Jan Cihlář – Marek Budaj

Abstract: A Heidingsfeld Heller of Charles IV or a Hungarian Denier of Wenceslas III?

The article deals with a small two-sided coin bearing the images of a crown and a lion, which was until recently considered to be a heller of Charles IV from the Heidingsfeld Mint in Bohemian Palatinate. Based on the analyses of its metrological parameters, occurrence in the coins finds and auctions, and iconography, the authors conclude the coin is a Hungarian denier of King Wenceslas III (crowned under the name Ladislaus V in Hungary).

Keywords: Hungary; denier; Wenceslas III; Heidingsfeld; heller

Mezi zajímavé oblasti středověkého mincovnictví spadá i problematika lucemburských ražeb na území tzv. České Falce. Jde o oblast na západ od Českého království, kterou začal promyšlenými kroky zajišťovat Karel IV. Lucemburský (1346–1378). Postupnými nákupy, výměnou a sňatkovou politikou zde rozšiřoval svá území, jež později připojil k zemím Koruny české. Na tomto území byly pro Lucemburky v období mezi roky 1356 až 1400 v činnosti mincovny Auerbach, Erlangen a Lauf. Pisemnými prameny je dále doložena mincovna Heidingsfeld. Mezi mincovní produkci České Falce bývají ještě řazeny (i když s otazníkem) ražby přiřazované do mincovny Windsheim.

Cílem tohoto článku je shrnout všechny doposud známé informace o ražbě, která se tradičně přiřazuje právě do mincovny Heidingsfeld. Je však třeba konstatovat, že ražby z mincovny Heidingsfeld dosud nebyly jednoznačně identifikovány. Bezopisový haléř zobrazující královskou korunu na lici a korunovaného dvouocasého lva ve skoku na rubu (obr. 1), jehož předpokládaná ražba zde měla probíhat mezi roky 1368 až 1370, se této mincovně přiděluje pouze na základě dochovaného popisu privilegia pro město Heidingsfeld.

Jako první přiřadil tuto ražbu území České Falce Hugo von Saurma-Jeltsch,¹ který minci určil jako ražbu Václava IV. Lucemburského (1378–1419) z mincovny Lauf. Později se heidingsfeldskou mincovnou a mincí případně z ní vycházející zabýval Karel Castelin. V článku v Numismatických listech z roku 1951² nejprve pře-

* Autorský podíl P. Gregora a J. Cihláře vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.b, 00023272).

¹ Saurma-Jeltsch 1892, s. 10 položka č. 401/176, tab. VI č. 176.

² Castelin 1951, s. 44–49.

Obr. 1. Tzv. heidingsfeldský haléř Karla IV. Lucemburského (soukromá sbírka; zvětšeno).

hledně popsal Karlovy kroky při získávání území České Falce a zároveň jako první český numismatik přinesl informace o mincovním privilegiu z 23. února 1368 pro městečko Heidingsfeld. V článku je uveden i text zmíněného privilegia, jehož obsah Castelin následně podrobně rozebírá. V privilegiu Karel IV. Lucemburský pověřuje městskou radu provedením ražby haléřů podle zrna i stříže haléřů říšských mincoven ve Francii a Švábsku, v Norimberku a Frankfurtu. Heidingsfeldská obec měla vykonávat správu mincovny ve prospěch Karlova syna Václava IV., za což jí byla přiručena polovina zisku z mincovny. Druhá polovina náležela Václavu IV. Castelin dále upřesňuje, že dle znění privilegia měla mincovna sice razit haléře říšské měny, avšak nesoucí české znaky, tedy obrazy lva a koruny. V závěru tohoto článku jsou pak vyobrazeny mince nesoucí obraz lva a koruny – české haléře Karla IV., Václava IV., haléř města Namslavě a neurčený haléř z nálezů z Neubrandenburgu.³ V uvedeném článku však Castelin žádnou konkrétní ražbu do mincovny Heidingsfeld nepřiděluje. O dva roky později své informace ještě doplnil v dalším článku v Numismatických listech,⁴ kde poukazuje na Saurmovu přiřazení této ražby do mincovny Lauf, avšak s ohledem na odlišný styl a fabriku mincí ražených v mincovně Lauf označuje námi sledovanou ražbu za hledaný haléř z mincovny v Heidingsfeldu. O mincovnictví České Falce se Castelin zmiňuje rovněž ve svém vynikajícím díle Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471, kde opět identifikuje sledovanou ražbu jako heidingsfeldský haléř z let 1368–1370.⁵

V roce 1973 ztotožnil Saurmovu perokresbu s konkrétní mincí Pavel Radoměřský⁶. Ten ve svém článku také prezentoval fotografii jednoho exempláře nacházejícího se v Oravském muzeu.⁷ Současně však vyslovil pochybnosti o přidělení této mince do mincovny Heidingsfeld. Argumentuje přitom nedostatkem nálezového

³ Bahrfeld 1924, s. 73–78, č. 7.

⁴ Castelin 1953a, s. 41–42.

⁵ Castelin 1953b, s. 81–82.

⁶ Radoměřský 1973, s. 47–51.

⁷ Aktuální fotografie exempláře z Oravského muzea je prezentována v příloze č. 1 pod číslem 3. Mince náleží do Sbírkového fondu Oravského muzea P. O. Hviezdoslava, přírůstkové č. OP 69/58, ev. č. N-26. Za poskytnutí fotografie a informací o zařazení do sbírkového fondu autoři děkují Mgr. Ivetě Florekové.

materiálu z blízkého okolí Heidingsfeldu a především rozporem mezi předepsanou a skutečnou metrologií sledované ražby. Ražby České Falce pak přehledně shrnul ve své práci z roku 1998 Zdeněk Nechanický.⁸ Mincovně v Heidingsfeldu se věnuje na straně 71, stručně zde uvádí Castelinem popsané privilegium a pod číslem 218 prezentuje perokresbu tohoto haléře. Zmiňuje také v té době známé tři kusy (dva z Chaurovy sbírky⁹ a jeden z Oravského muzea). Další literatura pak obvykle již pouze přejímá Castelinovo přiřazení sledované mince do mincovny Heidingsfeld.

Dosavadní literatura tedy poskytuje následující informace: mince se přiřazuje je Karlu IV. Lucemburskému a do mincovny Heidingsfeld jako ražba ve prospěch Václava IV. Lucemburského z období 1368–1370. Na lici je zobrazena královská koruna a na rubu korunovaný dvouocasý lev ve skoku zleva. Jako nominál se obvykle uvádí haléř. Ražba měla probíhat podle říšského předpisu pro ražbu haléřů, konkrétně dle stejných nařízení jako pro mincovny v Norimberku a Frankfurtu, kde ryzost feníků byla 0,775 a jejich hmotnost činila 0,4359 g, z čehož je odvozena hmotnost haléře na 0,2179 g a obsah stříbra v něm na 0,169 g.¹⁰

Od vydání výše uvedených publikací se tyto ražby začaly objevovat, byť ne příliš často, na sběratelském trhu, obvykle opět s jejich přiřazením do mincovny Heidingsfeld. Jelikož se v současnosti již nejedná o vysloveně vzácnou ražbu, podařilo se autorům tohoto článku ověřit informace o celkem 60 exemplářích. Ke 29 kusům se podařilo získat také údaje o místě (zemi) nálezů a u 28 exemplářů i metrologická data. Primárním impulzem pro vznik této studie byl především zvýšený výskyt těchto ražeb v nálezech a u prodejců pocházejících z historického území Uher, nikoli z území Německa či Českých zemí, kde by se při ražbě mince v heidingsfeldské mincovně daly její nálezy spíše očekávat. Proto byl výskyt sledovaných ražeb po dobu několika let podrobně mapován s cílem ověřit místa jejich prvotního výskytu.

Teritoriální výskyt sledované mince v nálezech, aukčních prodejkách a sbírkách

Přestože značné množství těchto mincí bylo nabízeno na německých aukčních serverech, ukázalo se, že původní prodejci nejčastěji pocházeli z Maďarska nebo ze Slovenska. V tabulce č. 1 je uveden výskyt mince v nálezech v jednotlivých zemích, v tabulce č. 2 je pak uveden její prvotní zaznamenaný výskyt na daném území v prodejkách či ve sbírkách.¹¹

⁸ Nechanický 1998.

⁹ Hásková 1991, s. 43, č. 116 (Národní muzeum, inv. č. H5-14 367) a č. 117 (Národní muzeum, inv. č. H5-14 368), s. 194, obr. 116 a 117.

¹⁰ Castelin 1951, s. 49, poznámka č. 9.

¹¹ Autoři děkují všem osloveným sběratelům, prodejcům i kupujícím, kteří laskavě poskytli důležité informace nejen o původu mincí tohoto typu ve svých sbírkách, ale i jejich metrologii a fotografie, které často pomohly odhalit další souvislosti z historie konkrétních exemplářů. Díky jejich ochotě se autorům podařilo zjistit důležité skutečnosti prezentované v tomto článku.

Tab. 1. Výskyt sledované mince v nálezech v jednotlivých zemích.¹²

Území	Počet ks	Poznámka
Čechy	1	okolí Benátek nad Jizerou
Maďarsko	19 (24?)	5 ks + 5 ks? MNM ¹³ a 10 ks + 4 ks? potvrzeno prodejci.
Slovensko	9	Oravské Podhradí (1 ks), Pustý hrad u Zvolena (1 ks), Plešivec (7 ks)
Německo	0	dříve uváděn 1 ks ¹⁴ – nejedná se však o sledovanou ražbu

Identifikaci ražby v nálezech komplikuje fakt, že její dosavadní určení nebylo zcela jednoznačné a Castelinovo přiřazení do mincovny v Heidingsfeldu nebylo zřejmě všeobecně (především v zahraničí) přijato. Z tohoto důvodu nemusela být těmto mincím při popisech nálezů v okolních zemích věnována zvláštní pozornost a mohly být zahrnuty mezi tzv. ostatní cizí mince, obvykle bez dalšího určení. V nálezech z území Čech se pak může tato ražba skrývat pod obecným zařazením k drobné minci České Falce. Zde uváděné informace o nálezech z konkrétního území se podařilo získat díky vstřícnosti některých prodejců mincí, kteří byli ochotni poskytnout (někdy jen částečné) informace o původu daného exempláře. Do tabulky nejsou zahrnuty mince, u kterých se tyto údaje nepodařilo ověřit, nebo byly nepřesné či evidentně zkrácené.

Z území České republiky je znám jediný (doposud nepublikovaný) nález z okolí Benátek nad Jizerou, který autorům potvrdil přímo nálezce mince.¹⁵ Z území současného Slovenska je v tabulce zaznamenán exemplář z Oravského muzea, zveřejněný Pavlem Radoměřským,¹⁶ a druhý exemplář, který pochází z Pustého hradu u Zvolena (obr. 5).¹⁷ Tato mince byla nalezena v roce 2019 během archeologického výzkumu horního hradu na vrcholové plošině u východní linie opevnění.¹⁸ Většina mincí nalezených v areálu horního hradu pochází z období vlády posledních Arpádovců a prvních let vlády Karla Roberta z Anjou (1307–1342). Nálezy z mladšího období představuje uherský denár Marie z Anjou (1382–1385) a feník Rudolfa III. Saského (1388–1419). Zvolenský hrad byl na sklonku vlády Arpádovců v roce 1290 obléhán a poté v první polovině roku 1306 dobyt jménem Karla Roberta z Anjou.¹⁹ Poté již hrad postupně chátral. Zánik hradní cisterny datují dvě středověké plomby do prvních desetiletí 14. století.²⁰ Vzácný poklad z území Slovenska, ve kterém se našlo hned sedm exemplářů zkoumané mince, pochází z blízkosti Plešivca, okr.

¹² Podrobnosti k počtům kusů v tabulce jsou uvedeny pro jednotlivá území v textu pod tabulkou.

¹³ MNM – Maďarské národní muzeum Budapešť. Za informace o exemplářích v muzejních sbírkách děkujeme Dr. Enikő Kovács.

¹⁴ Bahrfeld 1924, s. 73–78, č. 7.

¹⁵ U mincí v Chaurově sbírce nejsou informace o původu uvedeny.

¹⁶ Radoměřský 1973, s. 49.

¹⁷ Beljak et al. 2022, s. 98, tab. 96, č. 4.

¹⁸ Beljak et al. 2022, s. 96.

¹⁹ Beljak et al. 2022, s. 53–55.

²⁰ Beljak et al. 2022, s. 142–143.

Rožňava na Gemeru.²¹ Jádru asi 700kusového nálezu tvořily převážně uherské mince, a to od Ondřeje III. (1290–1301) až po nejstarší mince Karla Roberta, ražené mezi roky 1307–1323. Zajímavostí nálezu je to, že nejmladší mince tvořily vídeňské feniky Fridricha III. Sličného (1308–1314, 1314–1330) a poklad byl jednoznačně ukrytý v letech 1314–1322/1323.²² Jde o důležitý údaj pro datování diskutované ražby, který dokazuje, že tyto mince v žádném případě nemohou být heidingsfeldskou ražbou po roce 1368, jak česká odborná literatura dlouhodobě uváděla.

Z oblasti současného Maďarska je v Maďarském národním muzeu v Budapešti evidováno celkem pět kusů tohoto typu pocházejících ze dvou nálezů. U jednoho kusu nejsou známy žádné okolnosti nálezu, v případě druhého exempláře je místo nálezu sice také neznámé, ale mince pochází z depotu, který se dostal do muzea po částech a vyskytovaly se v něm i rakouské feniky z 15. století. Zbývající tři kusy byly muzeem zakoupeny z pokladu Esztrégom-Kőláb.²³ V tomto nálezu se mělo nacházet celkem osm mincí přiřazovaných do mincovny Heidingsfeld, muzeem však byly zakoupeny pouze tři. Zbývajících pět kusů se tedy nepodařilo jednoznačně ověřit. Z tohoto důvodu jsou v tabulce č. 1 uvedeny s otazníkem. Součástí tohoto nálezu byly vedle šperků rovněž rakouské feniky z období vlády Přemysla Otakara II. (1251–1276) až Albrechta II. Habsburského (1330–1358) a jedna česká brakteátová ražba. Uvedený nález byl s určitostí ukryt před rokem 1358, nejpozději v polovině 14. století, což také vyvrací dlouhodobě uváděné datování sledované ražby k roku 1368.

Dalších 10 kusů uvedených v tabulce č. 1 pochází z nálezu nabízeného od roku 2011 na aukčním portále eBay. Depot byl nalezen mezi obcemi Iászeg, Gödöllő a Dány v blízkém okolí Budapešti (přibližné místo nálezu viz mapa č. 1). Přesné složení souboru ani celkový počet sledovaných ražeb se nepodařilo ověřit. Údajně se v něm měly nacházet i anonymní české halěre se lvem a korunou.²⁴ Mince byly zakoupeny sběratelem z Čech a postupným prodejem se dostaly do českých sbírek. Ve stejnou dobu se na aukčních portálech vyskytly ještě další čtyři kusy, které s vysokou pravděpodobností pocházejí rovněž z dotyčného depotu, ani tuto informaci se však zatím nepodařilo ověřit. Proto jsou tyto čtyři exempláře v tabulce č. 1 opět vedeny s otazníkem na území Maďarska.

Z území Německa existuje zmínka pouze o jednom kusu halěre pravděpodobně českého původu z nálezu z Neubrandenburku z roku 1908.²⁵ Nejedná se však o sledovanou ražbu. Údaje o tomto haléri i depotu jsou uvedeny na konci článku. Z území Německa tedy nemáme informace o žádném nálezu, který by obsahoval sledované ražby.

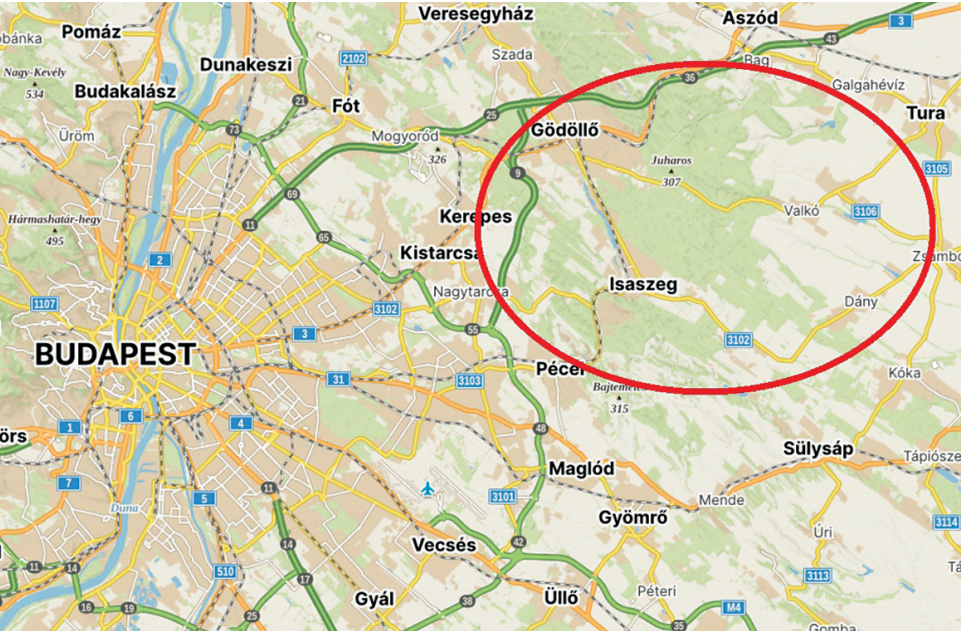
²¹ K nálezu např: *Budaj 2021*, 39–51; publikovány zde byly pouze mince Aba Omodeje a stručný přehled nálezu.

²² *Budaj 2021*, s. 40.

²³ Zmínka o nálezu: *Hampel 1899*, s. 74–75; podrobný soupis mincí z nálezu: *Kovács 2023*, s. 269–270, popis šperků z nálezu: *Zsámbéky 1983*, s. 122.

²⁴ *Hána 2005*, s. 123, katalog: č. V. a, b.

²⁵ *Bahrjfeld 1924*, s. 73–78, č. 7.

Mapa 1. Přibližné místo nálezu mincovního depotu z území současného Maďarska z roku 2011.

Tab. 2. Území prvotního zaznamenaného výskytu sledované mince v aukčních prodejkách či ve sbírkách.

Území	Počet ks	Poznámka
Čechy	2	2 ks v Chaurově sbírce.
Maďarsko	4 (8?)	2 ks mohou pocházet ze Srbska, u 2 ks nelze ověřit, zda nejde o přeprodej již dříve zaznamenaného kusu
Srbsko	3	
Slovensko	10	
Německo	2	
Rakousko	6	
Itálie	1	

Vedle mincí, u kterých se podařilo zjistit místo či zemi nálezu, byla zaznamenána ještě řada dalších exemplářů, v jejichž případě místo nálezu známé není.²⁶ U těchto ražeb bylo zjišťováno, v které zemi se daný exemplář poprvé prodával nebo ze které země její prodejce pocházel. Pokud se nepodařilo zjistit místo prvotního prodeje, pak je mince v tabulce č. 2 uvedena v rámci země, kde se v současnosti nachází.

²⁶ V tabulce č. 2 tedy nejsou uvedeny exempláře registrované v tabulce č. 1.

V případě, že mince z aktuální sbírky byla prodávána v některé z aukcí nebo byla prodávána ve více aukcích a podařilo se ji ztotožnit s již existujícím exemplářem, je v tabulce uveden pouze nejstarší výskyt. Z toho vyplývá nízký počet exemplářů registrovaných na území Čech. Mince v některých českých sbírkách totiž pocházejí z Maďarska anebo Slovenska a jsou tedy uvedeny u příslušných států. V případě Maďarska se z celkového počtu osmi kusů čtyři poprvé vyskytly v Maďarsku, u dalších dvou kusů prodejce uvedl, že je získal z Maďarska, ale nemůže vyloučit jejich původ z nálezů na území Srbska. U dalších dvou mincí prodejce uvedl, že pocházejí z Maďarska, ale neposkytl fotografie, takže nebylo možné ověřit, zda se nejedná o již evidované exempláře. Zde je nutné upozornit, že některé exempláře se v pravidelných intervalech opakovaně objevují v nabídce maďarských prodejců a jedná se stále o tytéž mince. U třech kusů prodejci uvedli, že mince byly původně zakoupeny v Srbsku. V případě Slovenska se jedná o exempláře buď prodávané ve slovenských aukcích, nebo uložené v soukromých sbírkách slovenských sběratelů, nepovedlo se však ověřit předchozí zdroje. U řady prodejů, jež proběhly na území Německa, se podařilo dohledat, že daná mince byla dříve prodána na jiném území, případně že prodejce pocházel z jiného státu. To je případ mincí evidovaných pro Rakousko, které se sice prodávaly v Německu, ale nabízeli je rakouští prodejci. Podobným způsobem byl zachycen i prvotní výskyt jednoho kusu v italské aukci, který byl později nabízen na německém prodejním portále.

Autoři si jsou vědomi faktu, že mince od svého objevení, pokud se nestane součástí sbírkového fondu určitého muzea, často putuje napříč kolekcemi a může se tak výrazně vzdálit od původního místa nálezů. Není tedy možné těmito informacím přikládat příliš vysokou důležitost. Na druhou stranu se jasně ukazuje, že drtivá většina mincí zkoumaného typu nepochází z území Německa, což by bez výše uvedeného rozboru nebylo na první pohled zřetelné. Je také jisté, že zde uvedené údaje jsou jen segmentem informací o veškerých nabízených či prezentovaných exemplářích a nelze je tedy považovat za zcela kompletní ani za definitivní. Přesto výše uvedené skutečnosti přivedly autory k pochybnostem o správnosti zažitě praxe s přiřazováním diskutované ražby do mincovny Heidingsfeld, a proto si položili následující otázky:

- Na jakém území byla sledovaná mince ražena?
- O jaký nominál se jedná?
- Do kterého období její ražba spadá?
- Kdo byl jejím emitentem?

Otázka stanovení území, na kterém ražba sledované mince probíhala, není jednoduchá. Je vhodné vzít v úvahu širší území střední Evropy, především oblasti Německa, Českých zemí, Slezska, Polska, Rakous i Uher. I když známe privilegium, podle kterého měla probíhat ražba mince v Heidingsfeldu, nemáme další prameny, dle kterých bychom sledovanou minci mohli s ražbou z Heidingsfeldu jednoznačně ztotožnit. Chybí (resp. autorům nejsou známy) především nálezy sledované mince z širšího okolí Heidingsfeldu. Další informací o jiných náleзовých lokalitách také

není mnoho. Pokud nejsou k dispozici informace o nálezech, mohou alespoň částečně pomoci informace o tom, ve kterých zemích se sledované mince vyskytují.

Zajímavým zjištěním je skutečnost, že mince se postupně přesunují z oblastí jejich prvního zaznamenaného výskytu směrem do Německa. Nejčtenější prvotní výskyt byl zaznamenán na území Maďarska a Slovenska, přičemž větší množství mincí prodávaných slovenskými prodejci pocházelo původně z Maďarska. Menší výskyt byl zaznamenán v Itálii a Srbsku. Z pozdějších německých aukcí se mince dostávaly do Čech, kde se postupně také začaly objevovat v aukcích a e-shopech.

Ikonografie

Mincovní obraz je na všech exemplářích velmi podobný a liší se pouze v drobných detailech, které nemusejí být vždy zřetelné. Proto by členění obrazů na typ a variantu mohlo být zavádějící. Ve své podstatě by šlo o jediný typ, dvě varianty a tři subvarianty. Z tohoto důvodu se autoři přiklonili k verzi používat při popisu ikonografických odlišností termínu „tvar“.²⁷

Sledované mince dosud označované za heidingsfeldské haléře jsou dvoustranné němé mince. Na jejich lici je vyobrazena královská koruna v perlovci a na rubu dvouocasý korunovaný lev ve skoku zleva v perlovci.

V případě obrazu koruny lze rozlišovat čtyři základní tvary:

Tvar I

Členku koruny tvoří silná rovná dolní linka, na které je položeno sedm nerovnoměrně nakoso rozmístěných křížků. Horní okraj členky není tvořen plynulou samostatnou linkou, ale rovnými spodními částmi dalších objektů tvořících horní část koruny. Krajní lilie jsou tvořeny dvěma silnými linkami přecházejícími v poloviční lilii, přičemž mezi oba konce lilie je vnořen ještě jeden okvětní lístek. Prostřední, vyšší lilie je tvořena pěti lístky, z nichž směrem dolů a do stran vybíhají tenké půloblouky, které pak volně přecházejí do vnitřních lístků krajních lilí. Pod prostřední lilii je naznačen křížek (drahokam?) tvořený horním kosočtvercem a dvěma ležatými půlenými kosočtverci. Další dva trojúhelníky představující drahokam se nacházejí také pod oběma stonky krajních lilí (obr. 2).

²⁷ Při porovnávání lze zaregistrovat více drobných odlišností v grafickém provedení členky a tvaru lístků, ale popis těchto odlišností by značně zkomplikoval základní členění. Zde jsou prezentovány čtyři rubní a čtyři lici nejčastěji používaná razidla. Nicméně skutečný počet razidel bude vyšší.

Tvar II

U tohoto tvaru je členka koruny hrubšího provedení, kdy jednotlivé prvky netvoří přesně horní část členky. Středový drahokam není jasně ohraničen jako u standardního tvaru, ale jeho konce jsou protaženy linkou a spojeny s oběma krajními drahokamy. Prostřední lilie je mírně nakloněna vpravo. Prostřední lístek krajních lilií je oddělen od obou krajních lístků (obr. 3).

Tvar III

Zde již středový drahokam není zřetelně vykreslen. Důležitý je tvar pravého půlobloubku, který spojuje prostřední lilii s krajní lilí. Ten nenavazuje na vnitřní lístek krajní lilie, ale plynule přechází v prostřední lístek krajní lilie. Prostřední lístek pravé lilie tudíž není zřetelně oddělený, ale splývá s obloukem členky (obr. 4).

Tvar IV

Tento tvar se od předchozích třech tvarů liší zjednodušeným provedením lilií. Z prostřední lilie již nevybíhají dvě samostatné linky, ale jen jedna. Ta je zakončena tečkou a teprve pod touto tečkou vybíhají z dolního konce linky dva samostatné půlobloubky ke krajním lilím. Křížek (drahokam?) pod prostřední lilí je menšího provedení. Vpravo nad korunou se nachází nakoso položený křížek, nebo trojlístek se stopkou (obr. 5).²⁸

Rovněž obraz lva na rubu se vyskytuje ve čtyřech základních provedeních:

Tvar I

Hřívá lva není tvořena samostatnými měsíčky. Tvoří ji náhodné záseky punců, takže připomíná spíše šupiny. Ucho lva nepřesahuje temeno hlavy. Koruna na hlavě lva je výrazně kónická. Tlapy jsou tenké a rovné. Ocas zakončený chomáčky vychází ze zad nad zadními tlapami, posléze se rozšiřuje a následně kříží (obr. 2).

Tvar II

U tohoto tvaru je koruna lva méně kónická. Pravý lístek koruny je zdvojený. Ucho lva mírně vystupuje nad temeno hlavy. Bezpečně lze tento tvar odlišit tvarem pravé přední tlapy, která není rovná, ale ostře ohnutá v lokti. Navíc není napojena na tělo lva, ale na jeho dolní čelist (obr. 3).

²⁸ Přesný tvar tohoto objektu není ani na jednom exempláři natolik zřetelný, aby bylo možné potvrdit, že levá dolní část je stopkou trojlístku, nebo částí dutého křížku.

Tvar III

Koruna na hlavě lva je také méně kónická, ale nemá zdvojený pravý okraj. Ucho lva nepřesahuje temeno hlavy. Pravá přední tlapa je vyražena rovným puncem. Charakteristickým znakem je zakončení kratšího pramene ocasu, který je v některých případech silnější a jeho konec směřuje téměř kolmo doprava (obr. 4).

Tvar IV

U tohoto tvaru je lev charakteristický svým vysokým a útlejším provedením. Koruna na hlavě lva je menšího provedení, a za ní se nachází výrazné ucho převyšující temeno. Ocas je tenký a výrazně delší (před křížením i po překřížení) než u předchozích tvarů. Ani u jednoho ze dvou zkoumaných exemplářů nelze jednoznačně potvrdit přítomnost chomáčků na koncích obou pramenů (obr. 5).

Obr. 2. Tvar I: Standardní provedení s výrazným středovým drahokamem a výrazně kónickou korunou lva (zvětšeno; podle *Aukro*, aukce č. 7002976291. Online.).

Obr. 3. Tvar II: Hrubší koruna se zdvojeným pravým lístkem, pravý oblouk navazuje na vnitřní lístek krajní lilie (zvětšeno; podle *Macho a Chlapovič*, e-aukce č. 24/2020, pol. č. 1123. Online.).

Obr. 4. Tvar III: Koruna lva mírně kónická, pravý oblouk navazuje na prostřední lístek krajní lilie (zvětšeno; soukromá sbírka).

Obr. 5. Tvar IV: Křížek nad korunou, úzký vysoký lev (zvětšeno; podle *Beljak et al. 2022*, s. 98, tab. 96, č. 4).

Při rámcovém ikonografickém členění lze ražby rozdělit na dvě základní provedení. Prvnímu s robustním lvem a korunou na lici bez křížku odpovídají tvary č. I–III. Druhé provedení s úzkým, vysokým lvem a korunou s křížkem odpovídá tvaru č. IV. Je zajímavé, že jednomu tvaru líce odpovídá vždy pouze jeden tvar rubu a nepodařilo se prokázat zkřížené ražby v rámci tvarů líce a rubu. S jistotou lze potvrdit, že existovala minimálně čtyři razidla pro líc a čtyři razidla pro rub, avšak s ohledem na drobné odchylky pozorované na jednotlivých exemplářích lze předpokládat, že počet razidel byl vyšší. U tvaru I (obr. 2) bylo zaznamenáno 35 ks ve standardním provedení (exempláře č. 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 49, 50, 51 a 52).²⁹ Dále byly v rámci tvaru I zaznamenány exempláře s drobnými odlišnostmi

²⁹ Číslování odpovídá číslům exemplářů uvedených v příloze č. 1 na konci článku.

odpovídajícími zřejmě odlišným raznicím, a to jeden kus s vysokou členkou (exemplář č. 20) a dva kusy s vysokou korunou s menším drahokamem (exemplář č. 5 a 45). V případě tvaru II (obr. 3) byly zaznamenány čtyři kusy (exemplář č. 3, 33, 46 a 48), u tvaru III (obr. 4) se podařilo ověřit devět kusů (exemplář č. 17, 19, 27, 29, 32, 34, 43, 47 a 53) a u tvaru IV (obr. 5) dva kusy (exemplář č. 12 a 30).

Metrologie

U 29 mincí se podařilo zjistit jejich hmotnost a u 16 mincí také rozměry (průměr). Pokud by sledovaná razba měla být heidingsfeldským haléřem z doby Karla IV. Lucemburského, pak by podle říšského nařízení pro razbu měla mít hmotnost přibližně 0,22 g. Hmotnost zkoumaných exemplářů je však prokazatelně vyšší. Zjištěná průměrná hmotnost je 0,372 g a pohybuje se v intervalu od 0,27 g do 0,503 g. Průměrná velikost střížku je 11,34 mm a pohybuje se v intervalu od 11 do 12 mm. Jednotlivé hodnoty jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tab. 3. Hmotnost a průměr střížku sledované mince.³⁰

Pořadové číslo mince	Průměr střížku (mm)	Hmotnost mince (g)	Poznámka
1	11,4	0,503	Chaurova sbírka, NM, inv. č. H5-14367 (116)
2	11,4	0,411	Chaurova sbírka, NM, inv. č. H5-14368 (117)
3	11,4	0,28	exemplář z Oravského podhradí
4		0,368	88. aukce ČNS Praha 2000, pol. č. 776
5		0,469	67. aukce ČNS Praha 2015, pol. č. 546
6	11	0,425	80. aukce ČNS Praha 2020, pol. č. 585
7	11	0,43	34. aukce AUREA Numismatika 2010, pol. č. 1030
8	11	0,285	6. aukce KM Numis 2019, pol. č. 118
9	11,5	0,318	8. aukce KM Numis 2020, pol. č. 148
10	11	0,429	11. aukce KM Numis 2022, pol. č. 162
11	12	0,34	14. aukce KM Numis 2023, pol. č. 133
12	11,39	0,356	14. aukce KM Numis 2023, pol. č. 134
13		0,33	5. e-aukce Via Numismatic 2021, pol. č. 447
14	11	0,5	66. aukce Numismatik Naumann 2018, pol. č. 799
15	11	0,43	72. aukce Numismatik Naumann 2018, pol. č. 839
16	12	0,34	85. aukce Numismatik Naumann 2020, pol. č. 743
17	11,35	0,322	soukromá sbírka
18	11,5	0,3	soukromá sbírka
19		0,34	soukromá sbírka
20		0,31	soukromá sbírka

³⁰ Počet desetinných míst u jednotlivých údajů uvedených v tabulce je ponechán tak, jak jej uvedli prodejci či majitelé dané mince.

21		0,37	Aukro č. aukce 7018315667
22		0,42	soukromá sbírka
23		0,317	soukromá sbírka
24		0,5	12. e-aukce Numismatika Pešek pol. č. 61
25		0,439	12. e-aukce Numismatika Pešek pol. č. 62
26		0,38	soukromá sbírka
27		0,27	soukromá sbírka
28		0,292	soukromá sbírka
29	11,45	0,32	Golden Lions Auctions 8.10. 2022, pol. č. 11
průměr:	11,34	0,372	
medián:	11,40	0,356	
minimum:	11	0,27	
maximum:	12	0,503	

Podle zjištěných metrologických parametrů (hmotnosti) sledované mince je zřejmé, že se nejedná o halěr ražený dle říšských nařízení druhé poloviny 14. století, ale že jde zřejmě o vyšší nominál, který by se dal označit jako feník, peníz nebo denár.

Období ražby sledované mince a analogické ražby

Pokud přijmeme fakt, že nález mincí z Pustého hradu je datován do období okolo roku 1320 a možná i dříve, je zřejmé, že sledovaná ražba nemůže být ražbou České Falce z doby Karla IV. Lucemburského. Uvedené datování potvrzuje i nález z Plešivca, k jehož ukrytí do země došlo někdy v letech 1314–1322/1323. Je tedy nutné se zaměřit na ražby pravděpodobně z let 1290 až přibližně 1320.

České ražby z tohoto období nemají analogii se sledovanou ražbou. Dvoustranné denáry razil Přemysl II. Otakar (1253–1278). Václav II. (1278–1305) před svojí velkou grošovou reformou razil pouze brakteáty menšího střížku. Po reformě v roce 1300 zavedl nový nominál pražský groš (obr. 6a, b) a jeho díl parvus (obr. 7a, b). Pražské parvy se sice ikonografickým motivem blíží sledovaným ražbám, jednalo se však o mince s opisem. Průměrná hmotnost parvů Václava II. je nepatrně vyšší než sledované ražby (tabulka č. 4). Parvy Jana I. Lucemburského (1310–1346) jsou ještě těžší. České ražby Václava III. (1305–1306), Jindřicha Korutanského (1306 a 1307–1310) ani Rudolfa I. Habsburského (1306–1307) nejsou známy. Jan I. Lucemburský razil v českých zemích pražské groše a parvy a přechodně ještě půlgroše. Groše i parvy Václava II. a Jana I. Lucemburského (také Janovy půlgroše) mají shodné provedení lícní koruny i figury lva, které je však jiné než na sledované ražbě. U pražských grošů a parvů je střední lilie koruny tvořena třemi lístky, v čelence jsou drahokamy (perly) znázorněny pomocí kroužků (obr. 6a a 7a). Hřívá lva je vždy tvořena samostatnými měsíčky (obr. 6b a 7b). V případě sledované ražby však hřívá tvoří jednolitý celek a rovněž koruna na líci je zcela odlišná. Můžeme tedy konstatovat, že české ražby uvažovaného období jsou jiného ikonografického provedení.

a

b

Obr. 6. a, b – Detail pražského groše (soukromá sbírka).

a

b

Obr. 7. a, b – Detail parvu (soukromá sbírka).

Z drobných nominálů ražených pro Lucemburk lze uvažovat pouze o denáru (typ Weiller č. 35).³¹ Ten zobrazuje kříž na lici a limbursko-lucemburského lva ve štítu na rubu (obr. 8). Také tyto ražby však byly opisové.

³¹ Weiller 1977, s. 24, č. 35, Tab. III. č. 35 a/a.

Obr. 8. Lucemburk, Jan I. Lucemburský denár typu Weiller č. 35 (zvětšeno; podle *Numista.com*, pol. č. N#81600. Online.).

Tab. 4. Hmotnosti parvů Václava II. a Jana I. Lucemburského a denáru Jana I. Lucemburského.

Panovník	Počet (ks)	Min (g).	Max. (g)	Průměr (g)	Nominál	Období
Václav II.	51	0,225	0,618	0,417	parvus	1300–1305
Jan I. Lucemburský	40	0,229	0,673	0,478	parvus	1310–1346
Jan I. Lucemburský	1	0,54	0,54	0,54	denár	1309–1346

S ohledem na odlišnou ikonografii a vyšší hmotnost lze český původ, případně původ z lucemburských držav českého krále Jana, u sledovaných ražeb vyloučit.

Z německých oblastí je vhodné uvažovat především území Bavor, Tyrol a Saska. Ve sledovaném období zde obíhaly především brakteáty, duté feniky, feniky a denáry. V Bavozech byly ve sledovaném období raženy feniky o hmotnostech v rozmezí 0,75 g až 0,85 g. Tyrolské bernery vážily v rozmezí 0,20 g až 0,23 g, denáry 0,90 g až 0,95 g, meranské denáry z let 1274–1335 1,4 g, bernery 0,3 g až 0,5 g. Obvykle se jednalo o opisové ražby. Z ikonografického hlediska se lev podobného provedení na zdejších fenicích nevyskytuje. Na následujících obrázcích jsou ukázky bavorských feniků Jindřicha I. Dolnobavorského (1253–1290) z mincovny Řezno z let 1250–1270 (obr. 9) typu Em. 236³² a z let 1270–1290 (obr. 10) typu Em. 238.³³

³² *Emmerig* 1993, s. 192–193, č. 236, tab. 25, obr. 236.

³³ *Emmerig* 1993, s. 194, č. 238, tab. 26, obr. 238.

Obr. 9. Feník Jindřicha I. Dolnobavorského z let 1250–1270 (zvětšeno; soukromá sbírka).

Obr. 10. Feník Jindřicha I. Dolnobavorského z let 1270–1290 (zvětšeno; soukromá sbírka).

S vysokou mírou pravděpodobnosti lze konstatovat, že sledované ražby nezapadají do hmotnostního standardu německých oblastí. Německé feníky tohoto období také mají široký obvodový kruh, na rozdíl od sledovaných ražeb. Proto lze německý původ sledovaných mincí rovněž vyloučit.

Na rakouském území se razily feníky odlišného provedení střížku. Rakouské feníky byly raženy s tzv. čtyřrázem.³⁴ Jejich charakteristickým rysem je vysoký reliéf a výrazně vystouplý okraj mince. Mincovní obraz je umístěn v silném kruhu, na rozdíl od sledované ražby, která má po obvodu perlovec. Rakouské ražby tohoto období ovšem perlovec neměly. Další typickou vlastností rakouských feníků je nezřetelná ražba na rubu, která obvykle není zcela čitelná a často jsou patrné jen části obrazu. Jejich motivy zahrnují především zvířata, rostlinné nebo náboženské motivy. S královskou korunou se lze setkat až na ražbách Fridricha III. Sličného, např. u feníků typu Koch B 208³⁵, B 218³⁶, B 229³⁷, B 250³⁸ (obr. 11a a 11b). Provedení koruny je však výrazně kónické a není tvořena liliemi. Lev je vyobrazen pouze na ražbě Fridricha III. Sličného z Vídeňského Nového města typu Koch B 227³⁹ (obr. 11c). Tento lev však není korunovaný a má pouze jednoduchý ocas.

Také hmotnost rakouských feníků byla vyšší. Koch uvádí hrubou hmotnost 0,768 g pro druhou polovinu 13. století a 0,724 g pro roky 1300 až 1335.⁴⁰ Lze tudíž konstatovat, že na rakouských ražbách nelze nalézt obrazovou analogii se sledovanou ražbou a s ohledem na metrologii lze rakouský původ sledovaných ražeb také vyloučit.

³⁴ Výrobní proces, kdy se z původně čtvercového (nebo mnohoúhelníkového) střížku několika údery kladivem docílilo vypouklého až přibližně kruhového tvaru střížku. Technologii tohoto postupu popisuje např. Hána 2007, s. 54–56.

³⁵ Koch 1994, s. 83, tab. 21, obr. 208.

³⁶ Koch 1994, s. 84, tab. 22, obr. 218.

³⁷ Koch 1994, s. 85, tab. 22, obr. 229.

³⁸ Koch 1994, s. 88, tab. 23, obr. 250.

³⁹ Koch 1994, s. 85, tab. 22, obr. 227.

⁴⁰ Koch 1994, s. 95.

Obr. 11. (zvětšeno) a – Feník Fridricha I. Sličného typu Koch č. B 208 (soukromá sbírka); b – Feník Albrechta II. typu Koch č. B 250 (soukromá sbírka); c – Feník Fridricha I. Sličného typu Koch č. B 227 (soukromá sbírka).

Václav II. razil v polských zemích převážně brakteátové ražby a dvoustranné denáry lokálního oběhu. Průměrná hmotnost denárů se pohybovala okolo 0,4 g.⁴¹ V Krakově se razily denáry typu orlice/dvouocasý lev (typ Frynas č. P.10.1)⁴². Na těchto denárech je vyobrazen lev útlého provedení (obr. 12a),⁴³ nelze jednoznačně potvrdit, zda jeho hřívu tvoří samostatné měsíčky, samotná hlava je jemnějšího provedení. Koruna na hlavě lva je malá, nízká. Před větvením ocasu je stejně jako u českých ražeb umístěn měsíček. Tento lev je svým provedením bližší spíše českým zemím než sledované ražbě. Na tomto místě je však nutné zmínit i druhou variantu tohoto denáru (obr. 12b). Zde je lev nepatrně robustnější a s větší korunou. Má rovná záda a ocas vybíhá z poloviny zad. Dolní smyčka ocasu je větší a měsíček před rozdělením schází. Dalším důležitým znakem této ražby je provedení tlap, které není tak propracované jako u první varianty. Tento lev se svým provedením velmi blíží minci z nálezů z Pustého hradu (obr. 5). Hmotnosti krakovského denáru u tří zaznamenaných kusů činí 0,37 g, 0,38 g a 0,39 g. Na obr. 12c je zobrazena další denárová ražba z tohoto období, u které bylo dříve uvažováno, že jde rovněž o polskou ražbu krále Václava II. Ve světle nových informací se však jeví, že se zřejmě jedná o ražbu českého původu z přelomu 13. a 14. století.⁴⁴ Další analogické denáry byly raženy za Václava II. v sandoměřské mincovně (obr. 12d). Jde o vzácné denáry s korunou a dvouocasým lvem zprava (typ Frynas č. P.10.2).⁴⁵ Jejich hmotnosti se pohybují v rozmezí 0,28 g až 0,40 g. Václav II. prosazoval zavedení grošové měny i v polských zemích a na tyto jeho snahy navázal Vladislav I. Lokýtek

⁴¹ Frynas 2015, s. 226.

⁴² Frynas 2015, s. 245, č. P.10.1.

⁴³ *Drobné peniaze grošového obdobia, příspěvek # 3207*. Online. Příspěvek # 3207 zobrazuje obě varianty v provedení lva obr. 12a i 12b.

⁴⁴ Cihlár – Richtera 2025, s. 91–122.

⁴⁵ Frynas 2015, s. 245, č. P.10.2.

(1306/1320–1333) svojí mincovní reformou z roku 1315.⁴⁶ Velmi vzácné jsou jeho dvoustranné denáry o hmotnosti okolo 0,3 g, které v různých kombinacích zobrazovaly převážně kujavský znak (půlená orlice a půlený lev), orlici, korunu, helmu, případně hlavu panovníka zleva. Obrazy na těchto mincích obíhá perlovec a většinou byly opisové. Některé z těchto denárů zobrazuje Frynas (č. P.11.2 až P.11.13).⁴⁷ Vladislav I. Lokýtek dále razil brakteátové denáry (Frynas č. P.11.14 až P.11.16)⁴⁸ a bývá mu připisován (s výhradami) i denár typu koruna/písmeno K.⁴⁹ Ale i tato ražba je opisová. Obvyklé provedení koruny (obr. 13) u mincí polských území lze spatřit na denáru Vladislava I. Lokýtek z krakovského vévodství (Frynas č. P.11.11).⁵⁰ I zde je prostřední lilie provedena pouze třemi lístky, drahokamy v čelence jsou naznačeny kroužky. Koruna je navíc výrazně konická. Zatímco v jejím provedení nelze pozorovat na mincích z polských území podobnost, u lva na krakovských denárech Václava II. některé podobné znaky nalézt můžeme. Určitou analogii (především ve tvaru lva) se sledovanou mincí tedy můžeme pozorovat na polských dvoustranných denárech z období vlády Přemyslovců.

Obr. 12. (zvětšeno) a – Krakovský denár Václava II. (podle *Drobné peníze grošového období, příspěvek # 3226*. Online.); b – Varianta lva (podle *Drobné peníze grošového období, příspěvek # 3207*. Online.).

⁴⁶ Z krakovské hřivny o hmotnosti 196 g se mělo vyrazit 48 grošů, které se dále dělily na 12 denárů.

⁴⁷ Frynas 2015, s. 246–247, č. P.11.2–P.11.13.

⁴⁸ Frynas 2015, s. 247, č. P.11.14 – P.11.16.

⁴⁹ Frynas 2015, s. 248, č. P.11.19.

⁵⁰ Frynas 2015, s. 247, č. P.11.11.

Obr. 12. c – Denár Václava II. (?) či Fridricha I. Sličného (?) z přelomu 13. a 14. století (podle *Cihlár–Richtera* 2025, s. 99. č. 6); d – Denár Václava II. z mincovny Sandoměř (podle WCN, e-aukce č. 77/2021, pol. č. 132. Online.).

Obr. 13. Denár Vladislava I. Lokýtko (zvětšeno; podle *Monety Średniowiecza*, pol. č. 1725. Online.).

Další oblastí na území současného Polska bylo Slezsko. Od poloviny 13. století zde obíhaly brakteátové ražby, které však měly na rozdíl od mincí z centrálních oblastí Polska vyšší hmotnost. Někdy mezi lety 1290 až 1300 byla provedena reforma, která zavedla hrubší stříbrnou minci o hmotnosti přibližně 1,7 g a ryzosti 900/1000⁵¹. Tyto ražby se obvykle nazývají kvartníky. Jejich název byl pravděpodobně odvozen od jedné čtvrtiny skojce, což byla polská početní jednotka. Drobné nominály z období před rokem 1320 jsou zastoupeny buď v podobě brakteátových denárů, nebo parvů. I tyto parvy byly až na výjimky také opisové.

Na území Uher se v uvažovaném období razily denáry, oboly a parvy. Z tabulky hmotností ražeb uherských panovníků dané doby (tab. č. 5) je zřejmé, že po stránce hmotnosti sledované ražby korespondují s hmotnostmi denárů z období vlády Ondřeje III. (1290–1301) až po ražby Karla Roberta z Anjou (1308–1342)

⁵¹ *Frynas* 2015, s. 272. Další stručné články o kvartnících např. *Gumowski* 1960, s. 3; *Pošvár* 1960, s. 16–17; *Pošvár* 1963, s. 70–72; *Growka* 2019, s. 152–156.

před navýšením jejich hmotnosti okolo roku 1322. Přestože se nejčastěji přibližují rážbám Václava III. (1301–1305), nelze z této skutečnosti vyvodit jednoznačný závěr o přiřazení k tomuto panovníku. Ražby Václava III. i Oty Dolnobavorského (1305–1307/1308) zachovaly metrologii ražeb Ondřeje III. a na ně navázal také i na počátku své vlády Karel Robert z Anjou. K výrazným metrologickým změnám uherského mincovnictví došlo za vlády Ondřeje III., někdy po roce 1290. Z jedné budínské marky se vyrazilo 12 penzií (1 penza = 40 denárů), tedy 480 denárů. Na konci jeho vlády na sklonku 90. let 13. století došlo k další redukci hmotnosti uherských denárů, kdy se snížila na 0,3836 g.⁵² Zde však dochází k paradoxu, neboť na konci vlády Ondřeje III. sice byla snížena hmotnost denárů, kdy se z jedné marky vyrazilo 16 penzií, tedy 640 denárů, ale zvýšila se jejich ryzost. Uvedený trend je dobře zachycený v 37. článku vládního nařízení Ondřeje III. z roku 1298, podle nějž se mají nejprve po dva roky razit mince z pátého vypálení⁵³ a potom z desátého vypálení stříbra.⁵⁴ Na konci tohoto období (tedy za vlády Václava III. a Oty) mělo podle Bálinta Hómana dojít k další změně a z jedné marky (80% stříbra) se mělo vyrazit 14 penzií (tedy 560 denárů), což by znamenalo průměrnou hmotnost 0,4384 g.⁵⁵ Uvedený trend jasně ukazují i doposud metrologicky analyzované mince z tohoto období.⁵⁶ Z výše uvedeného vyplývá, že sledované mince metrologicky zřejmě o něco přesněji zapadají spíše na konec vlády Ondřeje III. než jeho následovníků Václava III. a Oty. V úvahu je třeba vzít i první roky vlády Karla Roberta, kdy se hmotnost jeho denárů pohybuje také v podobných, často i o něco nižších hmotnostech jako u sledovaných ražeb.⁵⁷

Lze tedy konstatovat, že sledované mince svojí metrologií velmi dobře zapadají do uherského mincovnictví konce 13. a počátku 14. století.

⁵² Hóman 1916, s. 324, 327.

⁵³ Stříbro bylo zbavováno nečistot opakovaným přepalováním, čímž se zvyšovala jeho ryzost. Vyšší stupeň vypálení tedy znamená čistší stříbro o vyšší ryzosti. Nejčistší stříbro o ryzosti cca 90 % bylo získáváno šestnáctým vypalováním (*combustio sedecime*).

⁵⁴ Celé znění listiny viz *Gyöngyössy* 2012, s. 137.

⁵⁵ Hóman 1916, s. 326–327.

⁵⁶ Podle Hómana, jsou průměrné hmotnosti denárů Václava III. o cca 0,05–0,35 g vyšší než hmotností uvedených v tabulce č. 5, kde jsou uvedeny hmotnosti exemplářů z aukčních prodejí. Dle Hómana (Hóman 1916) jsou průměrné hmotnosti (a počet) analyzovaných denárů Václava III. (určení dle Huszár 1979) následující: H 433 (103 ks) = 0,4006 g; H 434 (256 ks) = 0,4114 g; H 435 (24 ks) = 0,426 g; H 436 (503 ks) = 0,435 g; H 437 (404 ks) = 0,4223 g a Oty: H 439 (3 ks) = 0,453 g.

⁵⁷ Tóth 2020, s. 166.

Tab. 5. Hmotnost uherských ražeb konce 13. a počátku 14. století.⁵⁸

Panovník	Počet (ks)	Min.(g)	Max. (g)	Průměr (g)	Nominál
Ondřej III. (1290–1301)	233	0,20	0,70	0,38	denár
	72	0,10	0,56	0,21	obol
Václav III. (1301–1305)	169	0,19	0,68	0,40	denár
Ota Dolnobavorský (1305–1307)	32	0,18	0,51	0,37	denár
Karel Robert z Anjou (1301–1342)	Před r. 1323				
	87	0,21	0,68	0,39	denár
	6	0,14	0,22	0,18	obol
	Z období 1323–1342				
	251	0,22	1,05	0,61	denár
	88	0,22	0,52	0,33	obol
	141	0,12	0,81	0,34	parvus

Po ikonografické stránce je uherské mincovnictví charakteristické nepřeberným množstvím motivů na denárech a obolech. S obrazem koruny se můžeme setkat na ražbách většiny panovníků tohoto období, ať již v podobě pokrývky hlavy panovníka, tak i jako samostatného obrazu. Naopak zobrazení lva nebývá příliš časté. Ale i s ním se můžeme setkat, například na denárech Ladislava IV. Kumána (1272–1290) u denárů typu Huszár č. 373 až 377.⁵⁹ Lev zde však není vyobrazován ve skoku, ale kráčející (obr. 14).

Obr. 14. Denár Ladislava IV. Kumána typu Huszár č. 376 (zvětšeno; podle *Numista.com*, pol. č. N#51107. Online.).

⁵⁸ Hodnoty pro tabulku č. 5 byly čerpány z aukčních katalogů firmy Pannonia Terra Numizmatika.

⁵⁹ *Huszár* 1979, s. 70, č. 373–377.

Koruna bývá obvykle provedena podobným způsobem jako v ostatních zemích, tedy buď velmi kónická s výraznými lístky, anebo naopak zjednodušená. Přesto lze na některých ražbách Ondřeje III. pozorovat poněkud odlišný tvar koruny, který se nápadně blíží provedení koruny na sledované ražbě. Výrazně podobná koruna je například na denáru či obolu typu Huszár č. 422⁶⁰ (obr. 15a a 15b), případně na obolech a denárech Oty Dolnobavorského typu Huszár č. 439⁶¹ (obr. 16a a 16b). U těchto korun je charakteristické především provedení krajních lístků lilí, které jsou vytvořeny oddělenými puncy. Na denárech Oty je také zřetelné, že drahokamy v koruně netvoří kroužky, ale čtverečky. U obolu je navíc patrné i naznačení drahokamu pod prostřední lilí. Podobné schéma ryteckého provedení lze s drobnými obměnami pozorovat i na denárech Karla Roberta z Anjou typu Huszár č. 449⁶². V případě provedení koruny je tedy na uherských denárech a obolech z konce 13. a počátku 14. století zcela jasná podobnost s korunou na sledované ražbě.

a

b

Obr. 15. a – Denár typu Huszár č. 422 (soukromá sbírka; zvětšeno); b – Detail koruny na obolu typu Huszár č. 422 (podle *Pannonia Terra Numismatika*, aukce č. 48/2019, pol. č. 169. Online.).

⁶⁰ Huszár 1979, s. 74, č. 422. Zřetelná je například zde: *Pannonia Terra Numismatika*, aukce č. 48/2019, č. 168 a 169. Online. Pro Otů Dolnobavorského viz pol. č. 179 a 180 téže aukce.

⁶¹ Huszár 1979, s. 76, č. 439.

⁶² Huszár 1979, s. 79, č. 449. Různá provedení korun u tohoto typu viz *Lengyel 2020*, s. 30, typ č. 24/7/1 až 24/7/7A.

Obr. 16. a – Denár typu Huszár č. 439 (zvětšeno; podle *Pannonia Terra Numizmatika*, aukce č. 48/2019, pol. č. 179. Online.); b – Obol k denáru typu Huszár č. 439 (zvětšeno; podle *Pannonia Terra Numizmatika*, aukce č. 48/2019, pol. č. 180. Online.).

Co lze tedy o sledované ražbě, dříve označované jako halěr města Heidingsfeld, konstatovat? Dle nálezů z území Slovenska obsahujících sledovanou minci je třeba datovat její vznik vcelku jednoznačně do období před rok 1322/23. Tuto informaci tedy lze interpretovat tak, že se nemůže jednat o ražbu Karla IV. Lucemburského z České Falce z mincovny Heidingsfeld, jejíž ražba zde měla probíhat v letech 1368 až 1370.

Zvýšený výskyt jednotlivých nálezů a také dvou depotů obsahujících větší množství těchto ražeb na území bývalých Uher, spolu s jejich četným výskytem v aukcích a na e-shopech u prodejců z Maďarska a Slovenska, a naopak téměř žádné potvrzené nálezy z území Čech (s výjimkou nálezu z Benátek nad Jizerou) a Německa, napovídají, že zkoumaná mince obíhala spíše na území Uher nežli v Čechách a Německu. Z hlediska metrologického se tyto ražby blíží polským ražbám Václava II. připisovaným do krakovské mincovny (typ Frynas č. P.10.1), ale především přesně zapadají do parametrů uherského mincovnictví z období od vlády Ondřeje III. až po počátek vlády Karla Roberta z Anjou. Z tabulky č. 5 je zřejmé, že okolo roku 1322 bylo provedeno navýšení hmotnosti uherských denárů. Při porovnání mincovních obrazů nacházíme určitou analogii u lva na krakovských ražbách Václava II. V uherském mincovnictví se ve sledovaném období obraz lva v podstatě nevyskytuje (ražby Ladislava IV. Kumána jsou staršího období). Provedení koruny na polských ražbách jsou však jiného charakteru. Naproti tomu v uherském mincovnictví z období vlády Ondřeje III. až Karla Roberta z Anjou pozorujeme výraznou podobnost v provedení koruny. Je zajímavé, že podobné schéma v provedení této koruny se vyskytuje na více ražbách různých panovníků. To zřejmě ukazuje na zažitý způsob ve ztvárnění koruny, charakteristický pro jednu oblast v daném časovém období, tedy pro určitou mincovnu nebo ryteckou dílnu. Vzhledem k tomu, že korunu se shodnými rysy lze sledovat po delší období, je pravděpodobné, že se jedná spíše o ryteckou dílnu než o práci jednoho rytce.

Na lici straně některých exemplářů lze pozorovat drobnou zajímavost, která může souviset s výrobním postupem tvůrce razidel. Na těchto ražbách jsou patrné ostré výběžky (obráz. 17a), nejedná se však o grafické znázornění zakončení lístku lilie, protože tyto útvary se nacházejí nejenom na vrcholu prostřední a krajní lilie, ale také v rozích koruny, v některých případech (mince č. 21) i v dolní části koruny. Jaký byl význam těchto hrotů? Jejich účel lze vysvětlit v okamžiku, kdy jednotlivé tyto body spojíme úsečkami (obráz. 17b).

Obr. 17. a – Pozice hrotů na koruně; b – Osy spojující hroty (podle *Numismatika Pešek*, e-aukce č. 12/2023, pol. 61. Online.).

Takto lze ověřit, že se úsečky protínají vždy prakticky ve stejném místě, a to v oblasti středového drahokamu, který tvoří pomyslný centrální bod koruny, který ji rozděluje na jednotlivé části. Rytce totiž nemohl střed koruny umístit přímo do středu razidla, protože by horní část koruny přesahovala perlovec a dolní část obrazu mince by byla prázdná. Musel ji tedy umístit níž. Naznačené úsečky tedy zřejmě rytci pomáhaly s přesným umístěním a proporcemi jednotlivých částí obrazu koruny. Tyto hroty pak většinou zanikly při puncování a dorytí obrazu koruny do razidla. Velmi zajímavé je, že se s těmito hroty setkáváme také na haléři Oty Dolnobavorského (obráz. 18a). I v tomto případě lze potvrdit, že osy dělí obraz koruny na jednotlivé části (obráz. 18b). Důležité je ale především zjištění, že tím máme doložen totožný postup při výrobě razidla na další uherské ražbě, a tudíž i další potvrzení toho, že i sledovaná mince patří do této oblasti.

Obr. 18. a – Pozice hrotů na koruně; b – Osy spojující hroty (podle *Pannonia Terra Numismatika*, aukce č. 48/2019, pol. č. 180. Online.).

Přijmeme-li tedy předpoklad, že se jedná o uherskou ražbu z konce 13. nebo počátku 14. století, připadají v úvahu jako její emitenti následující uherští vládcí: Ondřej III. (1290–1301), Václav III. (v Uhrách vládnoucí pod jménem Ladislav V. v letech 1301–1305), Ota Dolnobavorský (1305–1307/8) a Karel Robert z Anjou (1307/8–1342). S konkrétním přidělením některému z nich může pomoci kombinace symbolů použitá na sledované ražbě, tedy koruna a lev. Tvar koruny samozřejmě umožňuje přiřadit ražbu kterémukoliv z uvedených panovníků. Korunovaný lev se však objevuje pouze na ražbách Karla Roberta z Anjou, konkrétně na denárech typu Huszár č. 452 a 454.⁶³ Hřiva lva na obou typech je ale složena ze samostatných měsíčků, a navíc má lev pouze jednoduchý ocas. Proto lze velmi pravděpodobně tohoto panovníka vyloučit. Díky přítomnosti korunovaného dvouocasého lva lze s největší pravděpodobností vyloučit také Ondřeje III. a Otu Dolnobavorského, protože v jejich případě není použití lva heraldicky ani symbolicky opodstatněné. Nabízí se vysvětlení, že korunovaný dvouocasý lev ve skoku odkazuje na ražbu syna českého panovníka – tedy na Václava III. coby uherského krále Ladislava V. Nelze sice opomenout námitku, že na dosud známých Václavových uherských ražbách je na lici vždy zobrazen panovník, obvykle sedící na trůnu, na koni, případně formou poprsí či pouze korunované hlavy. Na rubu je vždy umístěno mýtické stvoření, nebo zvíře, setkáváme se zde s pelikánem(?), sfingou s lidskou hlavou, ptákem s lidskou hlavou, hlavou v rostlinném motivu nebo se srstnatým zvířetem (snad rosomák?). Na těchto mincích je tedy patrná kombinace prezentace panovnické moci na lici a zobrazení ctností na rubu. Podobné schéma proklamace panovnické moci je patrné i na ražbách Václavova nástupce Oty Dolnobavorského, jehož mince nesou na lici obraz koruny (případně korunovaného O) a na rubu je

⁶³ Huszár 1979, s. 79, č. 452 a 454.

použít vedle obrazu ptáku také panter ve skoku. Lze však uvažovat, že v případě sledované ražby mohl Václav III. pro prezentaci své moci i jako vyjádření dynastického spojení s přemyslovským rodem a Českým královstvím využít obrazy známé z mincí svého otce. Ostatně i na polských ražbách krále Václava II. se setkáváme s figurou korunovaného dvouocasého lva (a také s korunou). Přemyslovští vládci se tak mohli podobným způsobem prezentovat při své expanzi jak do Polska, tak do Uher. V případě sledované ražby by se tedy zřejmě mohlo jednat o nejstarší uherskou ražbu Václava III. Dalším argumentem pro přidělení této ražby Václavu III. je vysoká podobnost lva se lvem na krakovském denáru Václava II. (obr. 12b). V případě varianty krakovského denáru (obr. 12b) a jedné varianty sledované ražby (obr. 5) je tento lev dokonce téměř identický. Pokud předpokládáme, že krakovské denáry byly raženy za Václava II., tedy v období od roku 1291 až do roku 1305, spíše ale až po roce 1300, pak je velmi pravděpodobné, že sledovaná ražba pochází ze stejné doby. Výrazná shoda ve tvaru lva u krakovských denárů Václava II. a na námi sledované ražbě, kterou pokládáme za uherský denár Václava III., navozuje také další otázky – nebyl v této době bližší vztah mezi tamními mincovnami či výrobci raznic, případně která ražba je starší a byla předlohou pro druhou?

Shrnutí zjištěných informací o sledované ražbě

- dvoustranná mince s obrazem koruny a korunovaného dvouocasého lva ve skoku zprava
- starší literaturou tradičně určována jako haléř Karla IV. z let 1368–1370 ražený v mincovně Heidingsfeld
- zvýšený výskyt v nálezech a u prodejců z oblasti dnešního Maďarska a Slovenska
- nejsou známy nálezy z oblasti Německa
- dle slovenských nálezů na Pustém hradě u Zvolena a poblíž Plešivca u Rožňavy lze ražbu datovat před rok 1322/23
- průměrná hmotnost je 0,372 g (0,27–0,503 g), průměrná velikost střížku 11,34 mm (11–12 mm)
- zjištěná hmotnost neodpovídá říšským nařízením, dle kterých by měl být ražen heidingsfeldský haléř Karla IV.
- zjištěná hmotnost velmi dobře odpovídá uherským denárům z konce 13. a počátku 14. století
- vyobrazení koruny na lici je blízké ztvárnění koruny na uherských denárech a obolech z přelomu 13. a 14. století
- jsou přítomny známky nasvědčující užití shodného technologického postupu při výrobě lícni raznice (při rozvržení jednotlivých částí koruny v ploše raznice) s dalšími uherskými denáry a oboley
- dvouocasý korunovaný lev na rubní straně je velmi podobný (u jednoho exempláře téměř totožný) lvu na krakovských denárech krále Václava II.

Závěr

S přihlédnutím k výše uvedeným informacím můžeme konstatovat, že sledovaná ražba nemůže být haléřem, o kterém hovoří privilegium z roku 1368, ve kterém Karel IV. Lucemburský pověřuje městskou radu města Heidingsfeld k ražbě mince ve prospěch svého syna Václava IV., a jehož ražba je kladena do let 1368–1370. Přidělení této mince Karlu IV. a do mincovny v Heidingsfeldu, jež se traduje od dob Karla Castelina, tedy není správné. Ve světle výše prezentovaných zjištění o nálezech, primárním výskytu při prodeji a ve sbírkách, metrologických datech a také díky ikonografickému rozboru, se ukazuje, že sledovaná ražba je s největší pravděpodobností uherským denárem Václava III. (respektive Ladislava V.) z období 1301–1305. Jelikož obdobné provedení lící koruny lze pozorovat po delší období ražby denárů, je možné či pravděpodobné, že tato ražba pochází z největší mincovny v Budě.

Nezodpovězeným problémem se také nově (respektive opět) stává otázka, zda můžeme některou ze známých ražeb považovat za heidingsfeldský haléř z doby Karla IV. Z anonymních ražeb z údobí vlády Karla IV. se nabízejí dvě ražby, které prozatím nebyly jednoznačně určeny. Jednou je anonymní dvoustranný peníz s korunou a lvem,⁶⁴ který je uložen ve sbírce Národního muzea v Praze pod inv. č. H5-12080 (obr. 19).⁶⁵ Hmotnost této ražby je však 0,593 g a rozměry 14,9 mm × 14,5 mm. Karel Castelin tuto ražbu klade do let 1360 až 1380. Její hmotnost však také neodpovídá tzv. heidingsfeldskému haléři a obrazy jsou zcela identické s českými haléři s korunou a lvem,⁶⁶ rozdíl je pouze v tom, že ražba je provedena na větším střížku, čemuž odpovídají i velmi široké okraje. Tuto ražbu tedy také nemůžeme považovat za hledaný heidingsfeldský haléř.

Obr. 19. Peníz z doby Karla IV. Lucemburského (Národní muzeum, inv. č. H5-12080; zvětšeno; foto Abalon, s. r. o.).

⁶⁴ *Castelin 1953b*, s. 88, č. 26. Castelin popisuje dva exempláře jako tlusté haléře. Pod č. 26 uvádí haléř ze sbírky Národního muzea, pod č. 27 uvádí druhý haléř ze sbírek vídeňského muzea.

⁶⁵ Za poskytnuté informace a dohledání mince ve sbírkovém fondu děkuji Mgr. Petru Schneiderovi z Národního muzea.

⁶⁶ *Hána 2005*, katalog: č. V. a,b, s. 123.

Druhou minci, která není doposud přesně určena, popsal v nálezu z Neubrandenburgu Emil Bahrfeld.⁶⁷ Tento depot byl odkryt na jaře roku 1908 a obsahoval okolo 6000 mincí, převážně meklenburských a pomořanských denárů. Součástí tohoto souboru byly také švédské ražby Magnuse Erikssona (1319–1363), polské ražby Ladislava I. Lokýtky (1306–1333) a Ludvíka z Anjou (1370–1382), münsterské ražby Florenze von Wewelinghofen (1364–1379), knížectví Rügen a městské ražby měst Colberg, Demmin, Stargrad, Štětín, Usedom a Wollin. Pod číslem 7 Bahrfeld uvádí i ražbu, kterou na základě ikonografie přidal do Čech. Tato ražba nesla korunu se třemi tečkami pod korunou na lici a polovinu dvouocasého lva bez koruny zleva na rubu, hmotnost činila 0,25 g a průměr 11 mm. Bahrfeldovu perokresbu pak přebírali jednotliví autoři zabývající se právě tzv. heidingsfeldskými ražbami, do neznámé mincovny z lužicko-slezské oblasti pak tuto minci řadí Karel Castelin.⁶⁸ Perokresbu této mince se podařilo ztotožnit s jiným fyzicky existujícím exemplářem ze soukromé sbírky (obr. 20). Hmotnost této mince je 0,270 g a velikost střížku 10,50 mm × 10,61 mm. Tato ražba dosud není přesně určena a není ani známá z dalších nálezů, na základě její metrologie by bylo možné přibližně ji zařadit jako denár do oblasti Mecklenburska, Pomořan či Branibor. Ovšem vzhledem k její ikonografii – přičemž u exempláře ze soukromé sbírky nelze vyloučit, že lev je korunovaný, – by se mohlo jednat též o ražbu některého z Lucemburků.⁶⁹ Její přesnější určení pravděpodobně umožní až další nálezy téhož typu. S ohledem na mincovní obrazy a také vzhledem k hmotnosti (byť pouze na základě jediného exempláře), která jen nepatrně překračuje případnou hmotnost říšských haléřů, můžeme tuto minci zatím teoreticky ponechat i jako případného adepta na ražbu z mincovny v Heidingsfeldu.

Obr. 20. Neurčený denár z nálezu z Neubrandenburgu (soukromá sbírka; zvětšeno).

⁶⁷ Bahrfeld 1924, s. 73–78, č. 7.

⁶⁸ Castelin 1951, s. 47.

⁶⁹ Za konzultaci ohledně této ražby autoři děkují Prof. Borysi Paszkiewiczovi a Mgr. Petru Schneiderovi.

Literatura:

- Bahrfeld, E. 1924:* Pommersche und mecklenburgische Denare aus dem 14. Jahrhundert. Berliner Münzblätter Neue Folge 259/60. Berlin.
- Beljak et al. 2022:* *Beljak, J. – Beljak Pařinová, N. – Maliniak, P. – Ragač, R. – Šimkovic, M. 2022:* Pustý hrad vo Zvolene. Výpoved' archeologických a historických prameňov. Nitra – Zvolen.
- Budaj, M. 2021:* Aba Amadé érméi és pénzverése. In: Kádas, I. – Weisz, B. (eds.) Határon innen és túl. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Budapest, s. 39–51.
- Castelin, K. 1951:* Česká mincovna v Heidingsfeldu u Würzburgu. Numismatické listy 6 (3), s. 44–49.
- Castelin, K. 1953a:* Heidingsfeldský halěr. Numismatické listy 8 (3), s. 41–42.
- Castelin, K. 1953b:* Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha.
- Cihlář, J. – Richtera, L. 2025:* Dosud nepopsaný peníz se lvem a orlicí z přelomu 13. a 14. století. Numismatické listy 78/(2023), s. 91–122.
- Emmerig, H. 1993:* Der Regensburger Pfennig. Die Münzprägung in Regensburg vom 12. Jahrhundert bis 1409. Berlin.
- Frynas, J. G. 2015:* Medieval Coins of Bohemia, Hungary and Poland. London.
- Growka, K. 2019:* Kam se poděly Slezské kvartníky? Příběhy starých mincí. Praha, s. 152–156.
- Gumowski, M. 1960:* Denáry, nebo kvartníky? Slezský numismatik č. 21–22, Opava, s. 3.
- Gyöngyössy, M. 2012:* Magyar pénztörténet 1000–1540. Budapest.
- Hampel, J. 1899:* Múzeumok, Társulatok. – A N. Múzeumi régiségtár gyarapodása az 1898. év utolsó negyedében. Archaeologiai Értesítő 19, s. 74–75.
- Hána, J. 2005:* Halěře „Rotlevovy“ a „Kaplířovy“. Příspěvek k chronologii české drobné mince z let 1346–1384. Numismatický sborník 20, s. 109–126.
- Hána, J. 2007:* Technické aspekty vývoje středoevropského mincovnictví do konce 19. století. Klatovy.
- Hásková, J. 1991:* České, moravské a slezské mince 10. – 20. století. Chaurova sbírka, svazek III – Pražské groše (1300–1526). Praha.
- Hóman, B. 1916:* Magyar pénztörténet 1000–1325. Budapest.
- Huszár, L. 1979:* Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute. München (reprint Battenberg München).
- Koch, B. 1994:* Corpus Nummorum Austriacorum (CNA) Band I. Mittelalter. Wien.
- Kovács, E. 2023:* Pénzverés és pénzhasználat az aranybullák évszázadában (II. András pénzreformjától az Anjoukig). Különös tekintettel a bécsi dénárók szerepére a 13–14. századi Magyarországon. Doktori Disszertáció. Budapest.
- Lengyel, A. 2020:* Ezüstkönyv II. 1301–1395. Budapest.
- Nechanický, Z. 1998:* Mince Nových Čech (České Falce) za Karla I. a Václava IV. v letech 1356–1400. Příloha sběratelských zpráv č. 85, Hradec Králové.
- Pošváf, J. 1960:* K otázce slezských kvartníků. Slezský numismatik č. 24–25, s. 16–17.
- Pošváf, J. 1963:* Ještě k slezským kvartníkům. Slezský numismatik č. 38–39, s. 70–72.
- Radoměřský, P. 1973:* Příspěvek k otázce české mincovny v Heidingsfeldu ve 14. století. In: Radoměřský, P. (ed.): Karel Castelin. Sborník příspěvků k oslavě jeho životního numismatického díla u příležitosti jeho 70. narozenin. Hradec Králové, s. 47–57.
- Saurma-Jeltsch, H. 1892:* Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin (reprint Berlin 1986).

Tóth, Cs. 2020: Bardus, Grossus, Florenus. Pénzverés az Anjouk Magyarorszáján. Budapest.

Zsámbéky, M. 1983: 14–15. századi magyarországi kincsleletek. Művészettörténeti Értesítő 32, s. 105–128.

Weiller, R. 1977: Les Monnaies Luxembourgeoises. Louvain-la-Neuve.

Internetové zdroje

Aukro, aukce č. 7002976291. In: Aukro.cz. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Dostupné z: <https://aukro.cz/karel-iv-haler-luxusni-stav-r-7002976291>. [Cit. 2025-01-28].

Drobné peniaze grošového období, příspěvek # 3207. In: Sběratel.com. Diskuze. Pražské groše. Dostupné: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/drobne-peniaze-grosoveho-obdobia-1438?page=321&per-page=10>. [Cit. 2025-01-29].

Drobné peniaze grošového období, příspěvek # 3226. In: Sběratel.com. Diskuze. Pražské groše. Dostupné z: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/drobne-peniaze-grosoveho-obdobia-1438?page=323&per-page=10>. [Cit. 2025-01-29].

Macho & Chlapovič, e-aukce č. 24/2020, pol. č. 1123. In: machochlapovic.com. Aukce. Aukce 24. Dostupné z: <https://machochlapovic.com/cz/aukce/44/1123>. [Cit. 2025-01-28].

Monety Średniowiecza, kat. pol. č. 1725. In: Monety Średniowiecza. Monety. Dostupné z: https://sredniowiecze.wcn.pl/coins?book=135&sc=date_mod&sm=a&page=7. [Cit. 2025-01-29].

Numista, kat. pol. č. N#81600. In: Numista.com. Catalogue. Luxembourg. Luxembourg. Denier – Jean the Blind. Dostupné z: <https://en.numista.com/catalogue/pieces81600.html>. [Cit. 2025-01-28].

Pannonia Terra Numizmatika, aukce č. 48/2019, pol. č. 168. In: pannoniater.hu. Dostupné z: <https://www.pannoniater.hu/tetel/40/168>.

Pannonia Terra Numizmatika, aukce č. 48/2019, pol. č. 169. In: pannoniater.hu. Dostupné z: <https://www.pannoniater.hu/media/tetelek/m2/23698e.jpg>. [Cit. 2025-01-29].

Pannonia Terra Numizmatika, aukce č. 48/2019, pol. č. 179. In: pannoniater.hu. Dostupné z: <https://www.pannoniater.hu/media/tetelek/m2/23708e.jpg>. [Cit. 2025-01-29].

Pannonia Terra Numizmatika, aukce č. 48/2019, pol. č. 180. In: pannoniater.hu. Dostupné z: <https://www.pannoniater.hu/media/tetelek/m2/23709e.jpg>. [Cit. 2025-01-29].

WCN, e-aukce č. 77/2021, pol. č. 132. In: Warszawskie Centrum Numizmatyczne Marek Kondrat. E-aukce. Dostupné z: https://wcn.pl/archive/77_0132?q=Ksi%C4%99stwo+sandomierskie+%2F+Wac%C5%82aw+II+Czeski. [Cit. 2025-01-29].

Zdroje obrázků v příloze č. 1

1. Národní muzeum, inv. č. H5-14367.

2. Národní muzeum, inv. č. H5-14368.

3. Sbirkový fond Oravského múzea P. O. Hviezdoslava, přír. č. OP 69/58, ev. č. N-26.

4. AUREA Numismatika a.s. Aukce č. 52/2013, pol. č. 560. Online. Dostupné z: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=606&lot=560>. [Cit. 2025-01-28]

5. ČNS Praha. Aukce č. 67/2015, pol. č. 546. Online. Dostupné z: <http://www.num.cz/salova-aukce/cns-praha-67-546#>. [Cit. 2025-01-28].
6. Artemide Aste s. r. l. E-aukce č. 9/2019, pol. č. 747. Online. Dostupné z: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=3398&lot=747>. [Cit. 2025-01-28].
7. Soukromá sbírka.
8. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 6964582358. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/haler-1368-1370-minc-heidingsfeld-nech-218-r-6964582358>. [Cit. 2025-01-28].
9. KM NUMIS s.r.o. Aukce č. 8/2020, pol. č. 148.
10. KM NUMIS s.r.o. Aukce č. 11/2022, pol. č. 162. Online. Dostupné z: <https://km-numis.onebid.cz/cs/mince-karel-iv-1346-1378-ceska-falc-fenik-koruna-lev-mincovna-heidingsfeld-nech-218-0-429g-11mm-krasny-exemplar-r/1263793>. [Cit. 2025-01-28].
11. KM NUMIS s.r.o. Aukce č. 14/2023, pol. č. 133. Online. Dostupné z: <https://km-numis.onebid.cz/cs/mince-karel-iv-1346-1378-ceska-falc/1971201>. [Cit. 2025-01-28].
12. KM NUMIS s.r.o. Aukce č. 14/2023 pol. č. 134. Online. Dostupné z: <https://km-numis.onebid.cz/cs/mince-karel-iv-1346-1378-ceska-falc/1971202>. [Cit. 2025-01-28].
13. Via Numismatic GmbH. E-aukce č. 5/2021, pol. č. 447. Online. Dostupné z: <https://www.acsearch.info/search.html?id=8309981>. [Cit. 2025-01-28].
14. AUREA Numismatika a.s. Aukce č. 64/2015, pol. č. 449. Online. Dostupné z: https://livebid.cz/auction/aurea_64/detail/449. [Cit. 2025-01-28].
15. Numismatik Naumann GmbH. Aukce č. 72/2018, pol. č. 839. Online. Dostupné z: <https://www.numismatik-naumann.at/auktion/#!/auktion/lot?a=394&l=839&c=7050>. [Cit. 2025-01-28].
16. Numismatik Naumann GmbH. Aukce č. 85/2020, pol. č. 743. Online. Dostupné z: <https://www.numismatik-naumann.at/auktion/#!/auktion/lot?a=875&l=743&c=17818>. [Cit. 2025-01-28].
17. Soukromá sbírka.
18. Soukromá sbírka.
19. Soukromá sbírka.
20. Soukromá sbírka.
21. Archiv autora. Totožná mince též: Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 7018315667. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/cechy-karol-iv-halier-heidingsfeld-po-r-1366-r-mimoriadna-zach-7018315667>. [Cit. 2025-01-28].
22. Macho & Chlapovič a.s. E-aukce č. 28/2022, pol. č. 1035. Online. Dostupné z: <https://machochlapovic.com/cz/aukce/52/1035>. [Cit. 2025-01-28].
23. Soukromá sbírka.
24. Numismatika Pešeks r.o. E-aukce č. 12/2023, pol. č. 61. Online. Dostupné z: <https://pesek.onebid.cz/cs/mince-charles-iv-heller-after-1366-heidingsfeld/1960472>. [Cit. 2025-01-28].
25. Numismatika Pešek s.r.o. E-aukce č. 12/2023, pol. č. 62. Online. Dostupné z: <https://pesek.onebid.cz/cs/mince-charles-iv-heller-after-1366-heidingsfeld/1960473>. [Cit. 2025-01-28].
26. Soukromá sbírka.
27. Soukromá sbírka.
28. Soukromá sbírka.
29. Golden Lion Auctions. Aukce 8.10.2022, pol. č. 11. Online. Dostupné z: <https://onebid.cz/cs/mince-charles-iv-bohemia-heller-after-1366-heidingsfeld/1394905>. [Cit. 2025-01-28].

30. *Beljak et al.* 2022, s. 98, tab. 96, č. 4.
31. AUREA Numismatika a.s. Aukce č. 46/2012, pol. č. 1718. Online. Dostupné z: <https://en.numista.com/catalogue/pieces93017.html>. [Cit. 2025-01-28].
32. AUREA Numismatika a.s. Aukce č. 50/2013, pol. č. 572. Online. Dostupné z: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=477&lot=572>. [Cit. 2025-01-28].
33. Macho & Chlapovič a.s. E-aukce č. 24/ 2020, pol. č. 1123. Online. Dostupné z: <https://machochlapovic.com/cz/aukce/44/1123>. [Cit. 2025-01-28].
34. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 7026210946. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/karel-iv-haler-heidingsfeld-r-7026210946>. [Cit. 2025-01-28].
35. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 6999151741. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/cesky-denar-karol-iv-heller-6999151741>. [Cit. 2025-01-28].
36. Aukro s. r. o. Aukce č. 7029444267. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/karel-iv-haler-heidingsfeld-r-7029444267>. [Cit. 2025-01-28].
37. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 6985803601. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/haler-karel-iv-1368-1370-mincovna-heidingsfeld-luxusni-6985803601>. [Cit. 2025-01-28].
38. Soukromá sbírka.
39. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 7000637029. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/karel-iv-haler-r-7000637029>. [Cit. 2025-01-28].
40. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 7002976291. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/karel-iv-haler-luxusni-stav-r-7002976291>. [Cit. 2025-01-28].
41. AUREA Numismatika a.s. Aukce č. 70/2016, pol. č. Online. Dostupné z: https://livebid.cz/auction/aurea_70/detail/342. [Cit. 2025-01-28].
42. Soukromá sbírka.
43. Soukromá sbírka.
44. MA-Shops GmbH. Aukce č. 429802134. Online. Dostupné z: <https://www.ma-shops.co.uk/monetarium/item.php?id=4298>. [Cit. 2025-01-28].
45. MA-Shops GmbH. Aukce č. 1076702134. Online. Dostupné z: <https://www.ma-shops.de/monetarium/item.php?id=10767>. [Cit. 2025-01-28].
46. Soukromá sbírka.
47. Soukromá sbírka.
48. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 6974868574. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/karel-iv-haler-heidingsfeld-ceska-falc-r-6974868574>. [Cit. 2025-01-28].
49. Aukro s. r. o. Sběratelství. Numismatika. Středověk. Aukce č. 6997487171. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/zaujimavy-strieborny-cesky-denar-rr-6997487171>. [Cit. 2025-01-28].
50. Archiv autora.
51. Archiv autora.
52. Archiv autora.
53. Archiv autora.

Příloha č. 1. Vyobrazení jednotlivých exemplářů (zvětšeno).⁷⁰

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

⁷⁰ Zdroje jednotlivých fotografií jsou uvedeny za soupisem literatury.

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

Summary

A Heidingsfeld Heller of Charles IV or a Hungarian Denier of Wenceslas III?

The article discusses the attribution of a small two-sided coin bearing the images of a crown and a lion and traditionally considered to be the heller of Charles IV struck at the Heidingsfeld Mint in the Bohemian Palatinate.

In total, the authors have registered 53 specimens in the public and private collections, auctions and internet discussions, some of which they were able to measure. Their analyses reveal that weight of these coins does not correspond to the supposed parameters of the Heidingsfeld issues recorded in written sources and that the substantial majority of specimens known were discovered in Slovakia and Hungary, not in Germany or Bohemia. Moreover, it appears that their metrological parameters seem to be quite consistent with the coinage of Hungarian Kings starting from the reign of Andrew III of Hungary until the early rule of Charles I of Hungary.

Combining these findings with iconographic analyses the authors conclude that the examined coin is a denier of King Wenceslas III (crowned under the name Ladislaus V in Hungary) struck in Hungary, probably at the Buda Mint, sometime between the years 1301 and 1305. The real Heidingsfeld heller has yet to be identified.

Pavel Gregor
MUDr. Jan Cihlář
Národní muzeum, numismatické oddělení
Vinohradská 1, 110 00 Praha 1
Česká numismatická společnost, z.s. pobočka
Pražské groše
Arménská 1369/4, 101 00 Praha 10
pa.gregor@tiscali.cz
jacihlar@gmail.com

Mgr. Marek Budaj, Ph.D.
Slovenské národné múzeum – Historické múzeum
Vajanského nábrežie 2, 810 06 Bratislava
marekbudaj7@gmail.com